

16-75205383

KULTURNE USTANOVE U SELU

Uprkos svim razlikama koje postoje kada je u pitanju seoska sredina, i pored toga što je dispozicija za prijem kulturnih vrednosti negde svedena tako reći na minimum, slično se, kao sa banalnom ispitom, da ne postoji takva društvena sredina koja je apriori imuna na kulturne vrednosti. Ukoliko je dispozicija kojoj je bilo reći slabije oformljena, više latentna nego jasno izražena, utoliko je samo delatnost kulturne ustanove teza, odgovornija i delikatnija, a uspeh neizvesniji. Hoće li ono što smo karakterisali kao nužan uslov za postojanje navedene dispozicije: potreban nivo školske sprepe, određeno slobodno vreme i postojanje novčanih sredstava namenjenih zadovoljavanju kulturnih potreba, postati i dovoljan uslov, zavisi od postojanja kulturne ustanove, njenog karaktera, od njene sposobnosti da bude stvarni posrednik u prenošenju kulturnih vrednosti, od njene elastičnosti i prilagodivosti datoj sredini, a možda još i više od njene sposobnosti da tu sredinu prilagodi svojoj funkciji. Tamo gde je dispozicija za prijem kulturnih vrednosti jasno izražena, tamo gde je kulturna potreba relativno jasno definisana, kulturna ustanova može svoju delatnost da smatra uspešnom ako tu potrebu manje ili više zadovoljava. Tamo gde ova potreba nije jasno definisana, tamo gde se čini da ona i ne postoji ili da, zbog svoje neizraženosti, može da bude i nezadovoljena, funkcionalna celosnost kulturne ustanove ogleda se ne samo u tome koliko zadovoljava ovu već postojeću potrebu, već daleko više u tome da tu potrebu obogati i razvije, pa čak i da stvori novu potrebu.

U seoskoj sredini, gde ni u ekonomskom ni u kulturnom pogledu ne bi bilo održivo postojanje više kulturnih ustanova sa razvijenom organizacionom strukturom, postoji potreba za jednom, da tako kažemo, polifunkcionalnom ustanovom — ustanovom koja će na jedan racionalan i programski smišljen način da zadovolji veći broj kulturnih potreba u datoj sredini. Takvom ustanovom, bar tamo gde je razvio potpunije organizacione forme, pokazao se DOM KULTURE. Takav dom kulture je institucionalno povezao više različitih kulturnih delatnosti: rad biblioteke, delatnost prikazivanja filмова, aktivnost amaterskih grupa, rad TV kluba i u tom smislu postao pogodan posrednik za prenošenje kulturnih vrednosti. On, međutim, u ovom trenutku traga, pre svega, za stabilnim izvorima prihoda. Oslanjajući se dosta dugo na dotacije kao osnovni izvor prihoda, i to uglavnom od skupština opština, dom kulture je uspevao da pokrije minimalne lične rashode. U godini ispitivanja odnos između dotacija i sopstvenih prihoda se izmenio nabolje, tako da se izražava kao odnos 60:40, pa je i u strukturi rashoda povećana stavka za materijalne rashode. U isto vreme, iako u zgradama pre svega namenjenim kulturnim delatnostima, podignutim uostalom radi ove delatnosti, domovi kulture kao ustanove su najčešće zbljeni u svega nekoliko prostora. Dovoljno je ako navedemo, makar i kao najglobalnije pokazatelje, da u ispitivanim opštinama od ukupnog broja prostorija domovi kulture koriste: u Petrovcu 29%, u Brusu svega 7%, u Pančevu 49% i u Suvog Recu 38%. Ostale prostorije koriste prodavnice, zemljoradničke zadruge, mesne kancelarije, društvene-političke organizacije i drugi. I najzad, možda najboljnije pitanje — dom kulture još uvek nije svuda u stanju da bude nosilac jedne programski osmišljene politike, jer nema ono što je najpotrebnije za to — ljude, i to ljude sa određenim kvalifikacijama. U godini ispitivanja a to je bilo 1965, u domovima kulture je bilo zaposleno: u opštini Petrovac 37, Pančevo 48 i Suva Reka 8 lica. Izuzev Pančeva, gde postoje plaćeni upravnicima, stručni kinoaparateri i bibliotekari, u ostalim domovima postoje domari i pomoćno osoblje, čiji rad ima više volonterski karakter. Iz toga neizbežno sledi da broj domova kulture nije svuda isti, da njihove delatnosti nisu podjednako razvijene i da se njihovo prisustvo različito oseća u seoskoj sredini. Negde su oni zaista prava žarišta kulture, kao što je slučaj sa Pančevom, gde imamo deset razvijenih domova kulture i donekle sa Petrovcem na Mlavi, gde imamo trideset domova kulture različitog kulturnog kapaciteta, negde oni tavora, kao što je slučaj sa Brusom i donekle sa Suvom Rekom. U organizacionom pogledu postoje uglavnom dva tipa doma kulture: centralni dom i ogranak, pri čemu ova podela uglavnom izražava finansijsku i kadrovsku situaciju domova u ovom trenutku, mada ona u organizacionom smislu može da bude i racionalna. Od delatnosti koje domovi kulture neguju, najzastupljenije su: rad biblioteke sa čitaonicom, prikazivanje filмова i korišćenje televizora, pri čemu ova nabrajanje nikako ne izražava neki rang ovih delatnosti po efikasnosti. Javljaju se inače još i amaterska aktivnost, a ponegde i obrazovna delatnost.

U ovom napisu mi ćemo se posebno zadržati na delatnosti biblioteka i na prikazivanju filмова pokušavajući da ocenimo značaj i domet ovih delatnosti.

U sve četiri opštine u kojima je vršeno istraživanje pri svim domovima kulture postoje manje ili veće biblioteke. On su, adekvatno podeli domova kulture na centralne i ogranke, takođe podeljene na stalne biblioteke i njihove ogranke ili na biblioteke sa stalnim knjižnim fondovima i pokretnim knjižnim fondovima. Možda nužna zbog nedovoljnog broja knjižničara i skromnih knjižnih fondova u manjim naseljima, a možda i korišćena pri planskom i racionalnom vođenju kulturne politike u okviru doma, ova podela u sadašnjoj situaciji i pri dosadašnjem načinu rada ima, međutim, neke negativne karakteristike: ogranci su u većem broju slučajeva svakako zapostavljeni. Jednom izdvojeni ili formirani, čak i kada su maksimalno iskorišćeni, ovi pokretni knjižni fondovi ili ogranci matičnih biblioteka, postaju umrtvljeni, nekorišćeni za dalju upotrebu, jer se ne obnavljaju novim knjigama.

U opštini Petrovac, gde je bibliotekom mrežom, kao i mrežom domova kulture, obuhvaćeno trideset naselja, pri dvanaest domova kulture nalazimo stalne knjižne fondove, a pri osamnaest pokretne. Volumen stalnih knjižnih fondova je 9.761 knjiga — nijedna biblioteka nema više od 1.500 knjiga; a najmanje ne raspolaže sa više od 100 knjiga; prosek je 813 knjiga. Samo tri biblioteke imaju preko sto stalnih članova, a ostale okupljaju od 20—80 članova. Tako članstvo svih ovih biblioteka ne broji više od 705 stanovnika nabrajanih naselja, što iznosi 6,73% u odnosu na stanovnike sa potrebnom školskom spremom (četiri razreda osnovne škole i školska sprema više od te). Volumen pokretnih knjižnih fondova u deset naselja je 5.689 knjiga — ovde je taj knjižni fond još više rasećkan, jer, osim jedne biblioteke sa oko 2.000 knjiga, ostale imaju fondove koji raspolaze sa manje od 1.000 knjiga, a vrlo je mnogo biblioteka sa 100—200 knjiga; prosek je tako ovde 569 knjiga. Samo dve biblioteke imaju nešto veći broj članova, oko 200, odnosno oko 100 članova, ostale ne okupljaju više od 20—30 članova. Ukupno članstvo svih ovih biblioteka sačinjava tako 535 stanovnika, što u odnosu na lica sa potrebnom školskom spremom iznosi 7,19%.

Situacija u opštini Pančevo je nešto povoljnija. Ovde ima deset biblioteka —

koliko ima i domova kulture, a oni obuhvataju sva seoska naselja. Od toga je pet matičnih biblioteka, pet ogranku. Volumen knjižnog fonda matičnih biblioteka je 8.610 knjiga: dve biblioteke imaju svaka po 2.000 knjiga, jedna preko 1.000 knjiga, ostale manje, prosek je, dakle preko 1.200 knjiga. Ove biblioteke okupljaju 1.457 članova, što u odnosu na lica sa potrebnom školskom spremom iznosi 4,53%. Samo jedna biblioteka ima ispod 100 članova, ostale imaju od 200—500 članova. Volumen knjižnog fonda oranaka, bez jedne biblioteke, za koju nisu postojali podaci, je 4.270 knjiga: tri biblioteke imaju preko 1.000 knjiga, samo jedna oko 500, prosek je opet preko 1.000 knjiga. Početni članstvo ovih biblioteka u vrlo nesigurni, postoje naime samo za dve biblioteke, pa ne bismo hteli njima da operišemo.

Slika naizgled zadovoljavajuća — skoro svuda biblioteke, pa čak ni knjižni fondovi nisu tako mali. Ostaje, međutim, nezadovoljavajuća činjenica da je iz pet biblioteka sa stalnim knjižnim fondom u opštini Petrovac za godinu dana pročitano svega 524 knjige, a iz osam biblioteka sa pokretnim knjižnim fondom samo 892 knjige. Razloga za veliki optimizam tu, dakle, nema. Zastarelost knjižnih fondova, njihova nepodesna struktura, organizacione slabosti — samo su neki od razloga za ovakvo stanje.

U opštini Pančevo neosporno imponuje cifra od 20.445 knjiga pročitanih za godinu dana iz fondova matičnih biblioteka, ali i za te cifre pre svega stoji učenici, koji nemaju dobro opremljene školske biblioteke, pa tako ni ovaj podatak nije razlog za preterano zadovoljstvo. Još manje zadovoljava podatak da je iz fondova tri ogranka za godinu dana pročitano svega 1.711 knjiga.

O opštinama Brus i Suva Reka ovom prilikom nema smisla govoriti jer na razvijeniju delatnost biblioteka nalazimo samo u opštinskim centrima, a to nas trenutno toliko ne interesuje.

Koliko biblioteke, ovakva kakva je u seoskoj sredini, nije postala dominantan izvor za zadovoljavanje potrebe za čitanjem, možda još ponajbolje govori jedan posredan podatak — podatak o tome koji se još izvori za nabavku knjiga javljaju u ovom sredini. Tako se pokazalo da, osim tri naselja u opštini Petrovac na Mlavi, biblioteka nigde nije izvor za nabavku knjiga. U sve tri druge opštine pozajmljivanje od prijatelja i kupovina su ispred pozajmice iz biblioteke.

MIROSLAV NASTASIJEVIĆ

grad kamen

B DENJE 661026

Sedam se kamenih brda
sravnilo u sedam nepodnih dolina
i sedam novih niklo,
sedam cvetova zla.
I opet nad njima
bio prividni mir
i urezana u njih kletva.
Ko da ih pređe
srce
kad iza njih,
voljom
kad pod njima,
snagom
kad pokopana pod onih sedam?
Smalakušci ptici krila,
klone let
i padom ka zemlji
zauvek se odrekne njih.
I raskrečeno leži u travi
van domašaja radosti i zlobe
ptica — želja,
ptica — misao,
ptica — san...
Nema plača.
Papperje cveta pod vetrom
na ptici — zemlji.
Između sedam kamenih brda
većni se zacario mir.

GRAD KAMEN

Nad gradom su laste.
Sićušni avioni,
velike,
nezgrapne majke.

Nad gradom je oblak
i paučine snop.

Tomu između brda
njegove ravnice.
Pred zaboravljenim oltarima
stasaju sveće.

Gasi se u njima njegov dan.
Gasi se noć.

I grad je žuta, uvoštanjena kvrga
uvidu razbacanih
i opet skupljenih dana.

Nad gradom su laste...
Gle,
ni njih više nema.

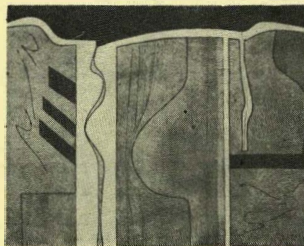
Nad gradom je sivo,
plitunjava opustošeno nebo.

APSURDNI TRAGACI

Neko je ukrao zvono.
Zatajila misao.
Točak stao.

Neko je misli oduzeo smisao.
Po drumovima lutaju tragaci,
a tragova nema.
Rasušiče se glavčina točka,
misti usahnuti izvor.
A tragova nema.

Neko je ukrao zvono.
I dugo meštani kumu i plaču,
i tragaci dugo i uzaludno tragaju.
A tragova nema.

Zoran Jokić: Triptih

Ma koji još razlozi posredovali u ovoj situaciji, pri čemu podatak da i u seoskoj sredini knjiga ima svog kupca može da bude samo ohrabrujući, očigledno je da uloga biblioteke nije postigla ni relativni sklad sa mogućnostima potrebama sredine u pogledu knjige. Tamo gde se biblioteka javlja kao dominantan izvor za nabavku knjiga, možda ne postoje uslovi za korišćenje druga dva izvora, kao što je najverovatnije slučaj u dva od tri navedena naselja u opštini Petrovac, ali tamo gde se drugi izvori javljaju kao dominantniji, sigurno je da delatnost biblioteke nije bila uspešna.

S druge strane, potvrdjujući našu hipotezu da je stepen školske sprepe jedan od najvažnijih elemenata dispozicije za prijem kulturnih vrednosti, nedvosmisleno se pokazalo da sa porastom školske sprepe raste i učešće čitalaca u jednoj populaciji koja u tom pogledu nije potpuno izdiferencirana. Ako uzmemo u obzir samo dve kategorije: lica sa četiri razreda osnovne škole i lica sa potpunom osnovnom školom, jer su to u isto vreme i dve najzastupljenije kategorije u seoskoj sredini, vidimo da je među čitaocima odnos između ove dve kategorije uvek u korist lica sa potpunom osnovnom školom. Tako, na primer, u jednom naselju opštine Petrovac na Mlavi, nalazimo 51,1% lica sa potpunom osnovnom školom u odnosu na 19,7% lica sa četiri razreda osnovne škole, a sličan je odnos i u drugim naseljima ove opštine. Negde je taj odnos još i više u korist lica sa potpunom osnovnom školom: u jednom naselju opštine Brus izražava se čak kao 100,0% prema 29,2%. U svakom slučaju, bez obzira na ove varijacije, bitno je to da se kao čitaoci javljaju pripadnici one kategorije koja u tendenciji treba da postane dominantna u seoskom naselju, mada u ovom trenutku ne treba potceniti značaj prorenata koji izražavaju učešće čitalaca među „osnovcima“.

Šta je sa delatnošću prikazivanja filмова? Kakvi su efekti ove postignuti?

Baza za ovu delatnost je, pre svega, daleko uža u pojedinim opštinama nego što je to slučaj sa bibliotekama, jer zahteva tehničku opremu, postojanje pogodnog sale i podrazumeva rad koliko toliko obučenog lica za prikazivanje filma. Međutim, tamo gde postoji ova baza je sigurno više korišćena nego izvesne male biblioteke u pojedinim naseljima.

Primeri opštine Petrovac i Pančevo su opet najpogodniji, jer tu nalazimo na prilično razvijenu mrežu bioskopa. U Petrovcu osam domova kulture ima bioskopske sale i kinoprojektore, u Pančevu svih devet. Kapacitet ovih sala je u Petrovcu 2.203 sedišta, u Pančevu 3.336 sedišta. Tokom prvih sedam meseci 1965. god. u Petrovcu je na 221 predstavi prikazano 119 filмова, u Pančevu na 1.127 predstava 453 filma.

Tu su opet takozvani objektivni i globalni pokazatelji, kojima, recimo, bar kad je u pitanju Pančevo, možemo da budemo relativno zadovoljni. Međutim, podatak da za poslednju godinu (1965) nije u bioskopu bio dobar deo populacije u ispitivanim naseljima, više od jedne trećine, mora malo da ohladi optimizam koji se eventualno pojavio. Precizni podaci govore da je prosek lica koja se u toku 1965. nisu ni jednom našla u bioskopu: u Petrovcu 39,9%, u Pančevu 39,8%. Među ovim licima naravno, opet se znatno diferenciraju lica sa četiri razreda osnovne škole od lica bez škole, jer je ta razlika u slučaju ovog kulturnog medijuma značajnija nego razlika između lica sa osnovnom i potpunom osnovnom školom koji smo uočavali kod čitalačke publikе. U Petrovcu je taj odnos 61,2% prema 32,6%, u Pančevu 64,6% prema 33,7%. Ostaje ipak da je u prvoj opštini za poslednju godinu gledalo jean li više filмова 44,3% lica, u drugu 51,4%. U Petrovcu je najzastupljenija kategorija onih koji su gledali dva filma u toku godine (13,7%), u Pančevu kategorija onih koji su gledali tri do četiri filma (19,2%).

Najporaznije je ipak to da postoje naselja iz kojih znatan deo stanovništva nikada u životu nije bio u bioskopu, a broj takvih naselja nije za potcenjivanje. U opštini Brus nalazimo dva naselja u kojima preko 30% odnosno blizu 40% ispitivanih lica nikada nije imalo prilike da vidi ono što je odavno pristupačno i najmanjem detetu u gradu, čak i onom iz siromašnije porodice, u opštini Petrovac takođe nalazimo dva naselja u kojima procenti takvih lica premašuju 20%. Nije mnogo utešno što su tu naselja u kojima ne postoje bioskopi. To samo pokazuje da tamo gde ne postoje dobre komunikacione veze mora da postoji široko zasnovana mreža punktova kulture iz kojih će kulturne vrednosti da dopiru čak i u ona naselja koja nemaju mogućnosti i uslova da u svojoj sredini imaju razvijenu kulturnu ustanovu.

Kada bismo samo ovo što je izneto hteli da uzmemo kao osnovu za jednu kompleksniju ocenu kulturne situacije u seoskoj sredini, čini mi se da bismo smeli da kažemo da se uglavnom stalo na pola puta — tamo gde je nešto radeno i urađeno, a negde se nije došlo ni dotle. Sa materijalnim jačanjem i institucionalnim učvršćivanjem svakako još uvek treba tragati i za najpogodnijim formama preko kojih će se ostvariti optimalna funkcionalna celosnost kulturnih ustanova na selu, pre svega doma kulture kao najpogodnijeg posrednika u tom poslu.